

УДК 373.2.011.3-051:316.454.54

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.10>

В'ячеслав ШИНКАРЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0003-0929-9160

Людмила КЛІМОВА

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0003-1161-617X

Ірина МАЗУР

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0002-7281-7955

Наталія МІХІНА

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0001-7555-9448

Валентина РУДЕНЬ

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0009-0001-5040-0067

Бібліографічний опис статті: Шинкаренко, В., Клімова, Л., Мазур, І., Міхіна, Н., Рудень, В. (2025). Особливості адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 69–75, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.10>

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджуються особливості адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. Встановлено, що на процес адаптації дитини до перебування у закладі дошкільної освіти впливають три основні складові: 1. соціально-психологічний рівень адаптації, куди входить: комунікативне спілкування з однолітками та дорослими; рівень тривожності; вплив сім'ї; ступінь загартованості дитини; вже сформовані навички самообслуговування; особистісні особливості малюка. 2. Психофізіологічний рівень адаптації. Він характеризується: особливістю психомоторного розвитку дітей раннього віку. 3. Компетентність та професіоналізм педагогів. Виявлено, що у процесі фізіологічної адаптації виділяють дві стадії: 1 стадія – орієнтовно-приспосувальна, коли у відповідь на весь комплекс нових впливів, пов'язаних із початком систематичного навчання, є бурхлива реакція та значна напруга практично у всіх систем організму. 2 стадія – нестійкого, неповного пристосування, коли організм активно шукає оптимальні варіанти стійкого стану, який буде відповідати новим умов (організм витрачає все, що є, та не економить ресурси). Встановлено, що основними завданнями під час адаптаційного періоду для закладу дошкільної освіти є: створити емоційно сприятливу атмосферу в групі; сформувати у дітей позитивну установку на дитячий садок; сформувати у дітей почуття впевненості в навколишньому середовищі; познайомити дітей

один з одним та допомогти їм зблизитися; познайомити дітей із деякими фахівцями дитячого садка. Обґрунтовано, що спільна діяльність дорослих та дітей молодшого дошкільного віку ділиться на низку етапів: встановлення емоційного контакту з дітьми. Найлегше це зробити за допомогою ігрових ситуацій; залучення дітей до організації ігрового місця. Діти починають орієнтуватися у просторі своєї групи, дізнаватися назви та місце розташування предметів та знарядь праці; різноманітність спільної діяльності вихователя та дітей.

Ключові слова: адаптація, ранній дошкільний вік, заклад дошкільної освіти, дитина, вихователь.

Vyacheslav SHYNKARENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Vladimir Antonovich str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0003-0929-9160

Lyudmyla KLIMOVA

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Vladimir Antonovich str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0003-1161-617X

Iryna MAZUR

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Vladimir Antonovich str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0002-7281-7955

Natalia MIKHINA

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Vladimir Antonovich str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0001-7555-9448

Valentina RUDEN

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Vladimir Antonovich str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0009-0001-5040-0067

To cite this article: Shynkarenko, V., Klimova, L., Mazur, I., Mikhina, N., Ruden, V. (2025). Osoblyvosti adaptatsii ditei rannoho viku do umov zakladu doshkilnoi osvity [Features of adaptation of early age children to the conditions of a preschool education institution]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 69–75, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.10>

FEATURES OF ADAPTATION OF EARLY AGE CHILDREN TO THE CONDITIONS OF A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article examines the features of adaptation of young children to the conditions of a preschool educational institution. It has been established that the process of adaptation of a child to a stay in a preschool educational institution is influenced by three main components: 1. the socio-psychological level of adaptation, which includes: communicative communication with peers and adults; level of anxiety; family influence; degree of hardening of the child; already formed self-service skills; personal characteristics of the baby. 2. Psychophysiological level of adaptation. It is characterized by: the peculiarity of psychomotor development of young children. 3. Competence and professionalism of teachers. It has been found that in the process of physiological adaptation, two stages are distinguished: 1st stage – indicative-adaptive, when in response to the whole complex of new influences associated with the beginning of systematic training, there is a rapid reaction and significant tension in almost all body systems. Stage 2 – unstable, incomplete adaptation, when

the body actively seeks optimal options for a stable state that will meet new conditions (the body spends everything it has and does not save resources). It has been established that the main tasks during the adaptation period for a preschool educational institution are: to create an emotionally favorable atmosphere in the group; to form a positive attitude towards kindergarten in children; to form a sense of confidence in the environment in children; to introduce children to each other and help them get closer; to introduce children to some kindergarten specialists. It has been substantiated that the joint activities of adults and younger preschool children are divided into a number of stages: establishing emotional contact with children. This is easiest to do with the help of game situations; involving children in organizing a play area. Children begin to navigate the space of their group, learn the names and location of objects and tools; the diversity of joint activities of the educator and children.

Key words: adaptation, early preschool age, preschool educational institution, child, educator.

Актуальність проблеми. Проблема адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти виникла з самого початку існування цих закладів і до сьогодні залишається актуальною у нашому світі. Практично кожна сім'я стикається з цією проблемою, коли приходить час віддавати дитину до дитячого садка. Особливо це стосується дітей молодшого дошкільного віку, адже у цей період діти особливо чутливі до розлуки з близькими і дуже бояться новизни.

При вступі дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти з'являється проблема адаптації її до нових умов, тому що адаптаційні можливості дитини обмежені. У дитини виникає так званий «адаптаційний синдром», який є наслідком її психологічної неготовності до виходу із сім'ї.

Адаптація до умов закладу дошкільної освіти найчастіше проходить дуже болісно. Завдання педагога закладу дошкільної освіти так організувати період адаптації, щоб меншою мірою травмувати дитину. Прихід дитини в дитячий садок, незнайомі діти, дорослі, вся ситуація навколо викликає у дитини сильний стрес. Щоб на початковому етапі уникнути ускладнень на початку процесу адаптації та забезпечити оптимальну її течію, дорослому необхідно допомогти дитині поступово звикнути до умов закладу дошкільної освіти. Правильно організована діяльність педагога з дітьми може стати запорукою ефективної адаптації дітей до умов дитячого садка. Найбільш ефективно процесу адаптації може допомогти правильно організована діяльність вихователя направлена на дитину. Має виникнути між вихователем і дитиною співпраця, яка може допомогти дитині легше перенести розлуку зі звичним оточенням, знизити тривожність та підтримати її емоційний стан.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній літературі питанням адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної

освіти займалися такі науковці як: Н. Аксарина, Л. Белкіна, Ф. Березін, І. Булах, Н. Ватутіна, С. Вітенберг, І. Дичківської, Л. Калуської, О. Кононко, В. Мушинський, М. Отрощенко, А. Петровський, І. Петрової, А. Ронжина, С. Семенака, Р. Тонкова, Є. Фешиної, Ямпольская та інші.

Питання показників адаптації й досі є дискусійним. Більшість дослідників прагнуть виділити ключові показники ефективності адаптаційного процесу, хтось спрямовує увагу на критерії адаптованості, але автори єдині у виділенні одного зі значущих внутрішніх показників який визначається по-різному: як «емоційне самопочуття» (В. Мушинський, Р. Тонкова-Ямпольская, Т. Черток); або як «рівень задоволеності умовами діяльності та спілкування особистості» (О. Кононко, М. Отрощенко).

На сьогодні проблема, пов'язана з адаптацією дитини, на жаль, залишається на рівні теоретичних досліджень та зводиться до рекомендацій батькам, перед вступом дитини до дитячого садка по максимуму наблизити домашній режим дня до режиму закладу дошкільної освіти.

Мета дослідження. Виявити та обґрунтувати особливості адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше термін «адаптація» був запроваджений німецьким фізіологом Г. Аубертом у 1865 році, пізніше цей термін став вживатися у біологічному аспекті як «приспосовання» живих організмів до довкілля. В даний час поняття «адаптація» використовується для позначення певних періодів розвитку особистості людини і є предметом досліджень багатьох вчених у різних галузях науки.

Ю. Соловей у своїй праці «Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти» стверджує, що «адаптованість» («стійка адаптація») є синонімом до

слова «норма», «здоров'я». Під стабільною адаптацією прийнято розуміти рівень пристосування індивіда, рівень його соціального статусу та самовідчуття (Solovej, 2022, p. 260).

Аналіз поняття «адаптація» є тотожним до поняття «соціальна адаптація» і представляється складним за двох обставин. По-перше, соціальна адаптація є взаємодія двох структурно-складних систем, що взаємоадаптуються до особистості та соціального середовища. Адже соціальне середовище та особистість, що є суб'єктом та об'єктом суспільних відносин перебувають у складній взаємодії: особистість такою ж мірою адаптує до себе соціальне середовище, як і соціальне середовище адаптує до себе особистість. По-друге, аналіз поняття соціальна адаптація ускладнюється тим, що термін «адаптація» наділений соціальним змістом зі збереженням деяких біологічних характеристик.

За ствердженням О. Цигаренка, адаптація, або пристосування організму до навколишнього середовища, є також біологічною проблемою. При недостатності адаптаційних механізмів у дитини можуть виникати різні побічні стани. Організм може тривалий час перебувати у цій проміжній зоні між здоров'ям та хворобою. У випадку недостатності пристосовуваності людини до певних умов, настає дезадаптація – зворотний процес адаптації, коли доведеться відмовитися від відвідування дитячого садка (Syghanenko, 2011, p. 6).

Як слушно зауважує Н. Захарова у своїй монографії «Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору» досить важливий чинник, що впливає на характер адаптації, це ступінь сформованості у дитини вміння спілкуватись з оточуючими предметами. У ранньому віці предметна діяльність стає провідною, а спілкування відбувається в основному про дії предметів – ситуативно-ділове спілкування. Під час ситуативно-ділове спілкування у дитини формуються особливі зв'язки з оточуючими її людьми. Замість емоційних контактів дитини з матір'ю та іншими близькими, які мають виборчий характер, інтимну, особистісну основу, приходять контакти, у центрі яких стоїть предмет. Тож в цей час для дитини стає не така важлива емоційна близькість партнерів, скільки вся їхня увага зосереджена на предмет (Zakharova, 2016, p. 132).

На думку Ж. Маценка, взаємозв'язок психофізичного розвитку – це особливість раннього віку. На нервову систему та психіку дитини впливають будь-які зміни у стані її здоров'я. У маленьких дітей досить нестійкий емоційний стан. Розставання з рідними та будь-яка зміна звичного для дитини способу життя може викликати страхи та негативні емоції. Коли дитина довго перебуває в стресовому стані, це може призвести до розвитку неврозу та уповільнення темпу психофізичного її розвитку (Macenko, 2003, p. 2).

Залежно від підготовки дитини в сім'ї до відвідування закладу дошкільної освіти, залежить перебіг адаптаційного періоду, та його подальший розвиток. Щоб полегшити період адаптації дитини, сім'ї потрібна професійна допомога, і в цій ролі має виступати заклад дошкільної освіти. Дитячий садок має бути «доступним» з усіх питань розвитку та виховання дитини.

Т. Гуркковська вважає, що на процес адаптації дитини до перебування у закладі дошкільної освіти впливають три основні складові:

Соціально-психологічний рівень адаптації, куди входить: комунікативне спілкування з однолітками та дорослими; рівень тривожності; вплив сім'ї; ступінь загартованості дитини; вже сформовані навички самообслуговування; особистісні особливості малюка.

2. Психофізіологічний рівень адаптації. Він характеризується: особливістю психомоторного розвитку дітей раннього віку.

3. Компетентність та професіоналізм педагогів (Ghurkovsjka, 2001, p. 15).

В. Мушинський у своїй статті «Особливості адаптації дітей до умов дитячого закладу» стверджує, що період адаптації може бути різним за тривалістю та за формою прояву у дітей. Деякі з дітей вдаються до пасивності, інші підкреслюють свою безпорадність і постійно шукають підтримки у дорослих, треті вдаються в перші дні до плачу та крику на розставання з батьками. Практика показує, що більш швидка і легша адаптація дітей у закладі дошкільної освіти залежить від того, як дитину прийняли в яслах і якою мірою їй приділили індивідуальну увагу. Причиною важкого звикання до ясел може бути неузгодженість між надто тривалою емоційною формою спілкування дитини з дорослим та становленням нової провідної діяльності з предметами, що потребує іншої

форми спілкування – співробітництва з дорослим (Mushynskij, 2004, р. 3).

В. Шинкаренко у статті «Вплив мультфільмів на розвиток особистості дошкільника» описує, що У людини існує спеціальна функціональна система адаптаційних механізмів, що здійснює всі пристосувальні реакції. Ця властивість пристосування створює умови для біологічної, фізіологічної та психологічної адаптації. Вікова незрілість системи адаптаційних механізмів дітей призводить до зміни середовища та до психічної напруги, а це викликає зміни в емоційному стані та спричиняє порушення поведінки (Shynkarenko, 2020, р. 244).

В адаптації виділяють фізіологічну та соціально-психологічну складову. Фахівець С. Бурсова стверджує, що у процесі фізіологічної адаптації виділяють дві стадії:

1 стадія – орієнтовно-пристосувальна, коли у відповідь на весь комплекс нових впливів, пов'язаних із початком систематичного навчання, є бурхлива реакція та значна напруга практично у всіх систем організму.

2 стадія – нестійкого, неповного пристосування, коли організм активно шукає оптимальні варіанти стійкого стану, який буде відповідати новим умов (організм витрачає все, що є, та не економить ресурси) (Bursova, 2015, р. 263).

Група науковців Л. Клімова, В. Купрієнко, І. Мазур, Н. Міхіна та В. Шинкаренко стверджують, що успішна адаптація залежить від багатьох факторів – стану здоров'я людини, розвитку навичок спілкування, особливостей нервової системи, а також обдуманих дій батьків та співробітників закладу дошкільної освіти. Дитячий садок це заклад, у якому дитина отримує перший досвід взаємодії з іншими людьми й намагається знайти місце серед них, вчиться жити в ладі із самим собою та оточуючими (Shynkarenko, 2020, р. 244).

Контакт, що встановлюється з сім'єю, повинен бути диференційований, тобто відповідно до рівня адаптації дитини повинні бути визначені об'єм та зміст роботи із сім'єю. У разі неблагополучної адаптації дитини робота з сім'єю має бути глибшою й об'ємнішою, передбачати тісний контакт членів сім'ї з вихователями та методистом закладу дошкільної освіти.

За ствердженням С. Бурсової, завдання під час адаптаційного періоду для закладу дошкільної освіти:

– створити емоційно сприятливу атмосферу в групі;

– сформувати у дітей позитивну установку на дитячий садок;

– сформувати у дітей почуття впевненості в навколишньому середовищі;

– познайомити дітей один з одним та допомогти їм зблизитися;

– познайомити дітей із деякими фахівцями дитячого садка (Bursova, 2015, р. 263).

Важливою умовою забезпечення у дитини психологічного благополуччя є створення предметно-просторового середовища у групі. Серед головних принципів, що забезпечують всю повноту розвитку дитячої діяльності та особистості дитини, можна виділити принцип емоційності – забезпечення індивідуальної комфортності, психологічної захищеності – довіри до світу, радості існування (психологічне здоров'я), емоційного благополуччя.

Ми вважаємо, що середовище має бути привабливим для дитини і викликати у неї позитивні емоції. Воно має бути яскравим, різноманітним, щоб кожен міг знайти собі місце в залежності від його емоційного стану, оскільки знаходження у великому колективі однолітків навіть у врівноваженої дитини може наприкінці дня спричинити агресію.

Ще одна з важливих умов під час адаптації дитини у закладі дошкільної освіти є створення у групі емоційної атмосфери, комфорту для кожної дитини та підтримання позитивного емоційного її стану. За даними фізіологів, для нормального психічного розвитку дитина повинна відчувати позитивні емоції щонайменше 40 разів у день.

Необхідно сформувати у дитини позитивний настрій, бажання йти в дитячий садок. Дитина повинна відчувати, що на неї чекають і вихователі, і діти, що попереду цікава діяльність. Усе це важливі мотиви відвідування закладу дошкільної освіти.

Вранці, зустрічаючи дитину у холі закладу дошкільної освіти, вихователь має продемонструвати доброзичливе ставлення до кожної дитини. Позитивна атмосфера групи виникає тоді, коли її члени почуваються вільно, залишаються самими собою, але при цьому поважають право інших на самотність.

Спільна діяльність дорослих та дітей молодшого дошкільного віку ділиться на низку етапів:

– встановлення емоційного контакту з дітьми. Найлегше це зробити за допомогою ігрових ситуацій;

– залучення дітей до організації ігрового місця. Діти починають орієнтуватися у просторі своєї групи, дізнаватися назви та місце розташування предметів та знарядь праці;

– різноманітність спільної діяльності вихователя та дітей (Ghurkovsjka, 2001, p. 15).

Для забезпечення позитивного соціального розвитку дитини доречно використовувати в роботі такі прийоми, як демонстрація власної позитивної діяльності, переключення уваги, запровадження правил та відповідних наслідків за їх виконання чи невиконання.

Виділимо найбільш дієві форми роботи з дітьми під час адаптаційного періоду дитини:

– Свято знайомства. У святі можуть брати участь педагоги, діти та батьки дітей. Під час такого прийому вихователі мають зустрічати дітей та батьків, запросити їх до групи, провести мініекскурсію групою, показати іграшки,

познайомити з іншими дітьми, розповісти про те, що вони роблять у садочку, провести ігри, спрямовані на знайомство дітей, батьків та педагогів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зробивши аналіз наукової літератури щодо особливостей адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти можна стверджувати, що поняття адаптації означає пристосування до умов середовища. Соціально-психологічна адаптація може розглядатися як пристосування індивіда до умов соціального середовища і є одним з основних соціально-психологічних механізмів соціалізації особистості. Період адаптації – досить сильне випробування для дитини раннього віку, тому що, спричинені адаптацією стресові реакції, можуть надовго порушити емоційний стан дитини. Потрібно постійно висвітлювати нові підходи до розкриття таких тем, як: етапи розвитку спілкування дорослого з дитиною, провідна роль дорослого у розвитку дитини тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурсова С. С. Діагностика рівнів адаптації дітей до дошкільного навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, Т. 10 (54), 2015. С. 263–270.
2. Гурковська Т. Проблеми раннього віку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 12. С. 15–16.
3. Захарова Н. М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору : монографія. Донецьк : вид-во «Ноулідж», 2010. 216 с.
4. Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок: особливості психологопедагогічного підходу до дітей, що вступають до дошкільного закладу. *Психолог*. 2003. № 17. С. 2–10.
5. Мушинський В. Особливості адаптації дітей до умов дитячого закладу. *Психолог*. 2004. № 25–26. С. 3–12.
6. Соловей Ю. О. Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. О. Бартош. Ужгород : Говерла, 2022. Вип. 1 (50). С. 260–263.
7. Циганенко О. М. Адаптація дошкільників до умов дошкільного навчального закладу. *Особливості організації роботи практичних психологів у дошкільних підрозділах навчально-виховних комплексів району*. Полтава, 2011. № 7. С. 6–10.
8. Шинкаренко В. В., Клімова Л. В., Міхіна Н. О., Купрієнко В. І. Особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць / Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 78. С. 244–248. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.51>

REFERENCES:

1. Bursova S. S. (2015) Diagnostyka rivniv adaptaciji ditej do doshkilnogho navchalnogho zakladu. *Pedagoghichni nauku: teorija, istorija, innovacijni tekhnologhiji*. T. 10 (54). P. 263–270. (in Ukrainian)
2. Ghurkovsjka T. (2001) Problemy rannjogho viku. *Doshkiljne vykhovannja*. 12. P. 15–16. (in Ukrainian)
3. Zakharova N. M. (2016) Adaptacija ditej doshkilnogho viku do suchasnogho socialnogho prostoru : monoghrafija. Donecjk : vyd-vo «Noulidzh». 216 p. (in Ukrainian)
4. Macenko Zh. (2003) Nezabarom u dytjachyj sadok: osoblyvosti psykhologhopedagoghichnogho pidkhdodu do ditej, shho vstupajutj do doshkilnogho zakladu. *Psykhologh*. 17. P. 2–10. (in Ukrainian)

5. Mushyns'kyj V. (2004) Osoblyvosti adaptaciji ditej do umov dytjachogho zakladu. *Psykhologh*. № 25–26. P. 3–12. (in Ukrainian)
6. Solovej Ju. O. (2022) Socialjna adaptacija ditej doshkiljnogho viku v umovakh zakladu doshkiljnoji osvity. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskogho nacionaljnogho universytetu : serija: Pedagoghika. Socialjna robota / ghol. red. O. Bartosh*. Uzhgorod : Ghooverla. Vyp. 1 (50). S. 260–263. (in Ukrainian)
7. Cyghanenko O. M. (2011) Adaptacija doshkiljnykiv do umov doshkiljnogho navchaljnogho zakladu. *Osoblyvosti orghanizaciji roboty praktychnykh psykhologhiv u doshkiljnykh pidrozdilakh navchaljno-vykhovnykh kompleksiv rajonu*. Poltava. No 7. P. 6–10. (in Ukrainian)
8. Shynkarenko V. V., Klimova L. V., Mikhina N. O., Kuprijenko V. I. (2020) Osoblyvosti patriotychnogho vykhovan'ja ditej doshkiljnogho viku. *Naukovyj chasopys Nacionaljnogho pedagoghichnogho universytetu imeni M. P. Draghomanova. Serija 5 : Pedagoghichni nauky : realiji ta perspektyvy : zb. nauk. pracj / Ministerstvo osvity i nauky Ukrajinj, Nacionaljnij pedagoghichnij universytet imeni M. P. Draghomanova*. Kyiv : Vydavnychyj dim «Gheljvetyka», 2020. Vyp. 78. P. 244–248. (in Ukrainian)